

Przyroda w poezji J. Twardowskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Zofia Mocarska-Tycowa, *Wiersze – jak książka – dla wszystkich. O poezji ks. Jana Twardowskiego*, „Kwartalnik Artystyczny” 1998, nr 3 (19), s. 33–34.
- Źródło: Książka Jan Twardowski, *Zaufałem drodze. Wiersze zebrane 1932–2006*, Warszawa 2004.
- Źródło: *Z pliszką siwą*, [w:] Jan Twardowski, *Z pliszką siwą. Dawne i nowe wiersze o przyrodzie*, Warszawa 2000.
- Źródło: Zbigniew Herbert, *Przypowieść*, [w:] tegoż, *Hermes, pies i gwiazda*, Warszawa 1957, s. 30.
- Źródło: Mariusz Kubik, *Książka Jan Twardowski – poeta świętego luzu*, „Gazeta Uniwersytecka UŚ”, dostępny w internecie: <https://gazeta.us.edu.pl/node/189111> [dostęp 10.06.2021 r.].
- Źródło: Stanisław Cieślak, *Bóg, święci i świętość w poezji Jana Twardowskiego*, „Prace Polonistyczne” 1996, nr 51, s. 214.

Przyroda w poezji J. Twardowskiego

Pliszka siwa

Źródło: Matthias Barby, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

((Zbigniew Herbert

Przypowieść

Poeta naśladuje głosy ptaków (...)

Poeta naśladuje sen kamieni.

Czym byłby świat

gdyby nie napełniała go

nieustanna krzątania poety

wśród ptaków i kamieni?

Źródło: Zbigniew Herbert, *Przypowieść*, [w:] tegoż, *Hermes, pies i gwiazda*, Warszawa 1957, s. 30.

Ksiądz-poeta w swoich utworach nie odrzucał osób, które nie wierzą, nie potępiał niewiedzących i wątpiących. Drwił z napuszonych teologów, którzy tylko komplikują tak prostą przecież wiarę. Zapraszał czytelnika do zadumy i zachwyty nad światem, uczył go bezwarunkowej miłości. Szukał inspiracji w otaczającej go przyrodzie.

Czy dziś filozofia księdza-poety jest aktualna? Czy jego postawa wobec świata może zostać zaakceptowana przez człowieka XXI wieku? Czy świat przyrody może być dla nas źródłem

poznania?

Twoje cele

- Poznasz fakty biograficzne z życia Jana Twardowskiego.
- Scharakteryzujesz tematykę jego wierszy.
- Wyjaśnisz, w jaki sposób przyroda inspirowała poetę.
- Wskażesz elementy filozofii franciszkańskiej w utworach Jana Twardowskiego.

Przeczytaj

O autorze

Najbardziej znany polski ksiądz-poeta urodził się w 1915 roku w Warszawie, w rodzinie inteligenckiej, dokładnie w Dzień Dziecka. Być może dlatego zachował pełną czystości naiwność wiary i dziecięce zainteresowanie światem przyrody, stale obecnym w jego wierszach.

Ks. Jan Twardowski (1915–2006)

Źródło: domena publiczna.

Wychowywał się w otoczeniu trzech siostr, co według późniejszego poety miało wpływ na jego charakter: był spokojnym, cichym i nieśmiałym chłopcem. Od dzieciństwa najbardziej interesowała go przyroda, a uwielbianą lekturę stanowiły baśnie Hansa Christiana Andersena. Później ulubionymi autorami byli Stefan Żeromski i Henryk Sienkiewicz.

Jan Twardowski ukończył Państwowe Gimnazjum Matematyczno-Przyrodnicze im. Tadeusza Czackiego w Warszawie. W czasach

szkolnych prowadził dział literacki w młodzieżowym czasopiśmie „Kuźnia Młodych”, na którego łamach w 1935 roku debiutował utworami poetyckimi. Egzaminy maturalne złożył w 1936 roku i wybrał studia polonistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Przerwaną przez wojnę naukę podjął po 1945 roku, uzyskując dwa lata później dyplom magistra. W 1945 roku rozpoczął również naukę w działającym w podziemiu seminarium duchownym. Kapłanem został trzy lata później.

Zmodyfikowany skan strony „Brzydkiego kaczątka” – z bajek H. Ch. Andersena, z ilustracjami Hansa Tegnera
Źródło: domena publiczna.

Tadeusz Makowski, *Kwiaty w ogrodzie*, ok. 1920

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Ksiądz-poeta

Pierwszy tomik poetycki, *Powrót Andersena*, Twardowski wydał jeszcze przed wojną, w 1937 roku. Były to wiersze utrzymane w stylu poezji Józefa Czechowicza i Bolesława Leśmiana, zawieszane między światem rzeczywistym a snem. Po wojnie utwory Twardowskiego zaniósł do redakcji „Tygodnika Powszechnego” jego kolega z „Kuźni

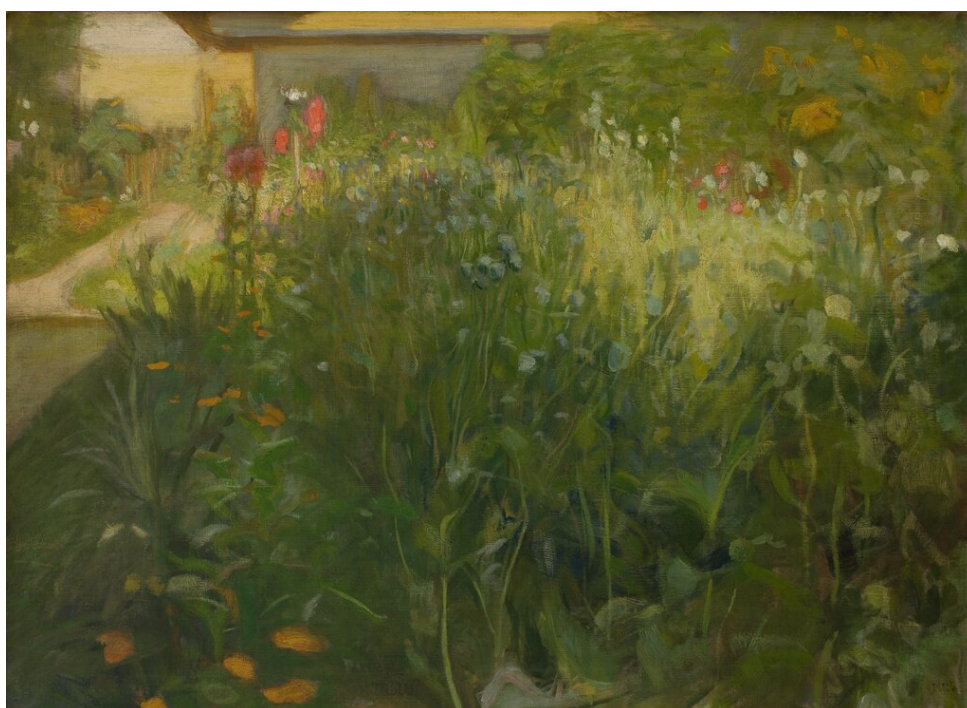
Młodych” Wojciech Żukrowski. Czasopismo drukowało utwory księdza-poety w latach 1946–1952. Powojenny tomik poezji Jana Twardowskiego mógł się ukazać dopiero po [odwilży](#). Wydane w 1959 roku *Wiersze* nie wzbudziły większego zainteresowania krytyki, dopiero *Znaki ufności* z 1970 roku zostały zauważone. Kolejne tomiki przyniosły poecie nagrody literackie i ogromną popularność.

Wiersze księdza Jana są kopalnią [aforyzmów](#). Najsłynniejszy cytat z Twardowskiego:

“ Spieszmy się kochać ludzi tak szybko odchodzą

stał się najczęściej umieszczaną w nekrologach sentencją, ale także jako „skrzydlate słowa” wrył się w społeczną pamięć, nawołując do refleksji nad przemijaniem.

Pogoda ducha i zachwyt nad przyrodą

Wojciech Weiss, *Ogród kwiatowy*, 1900

Źródło: domena publiczna.

Cechą charakterystyczną powojennych wierszy Jana Twardowskiego jest pogodny humor, brak patosu, optymistyczna wymowa i dziecięca radość wiary. Poeta był mistrzem w tworzeniu nastroju lirycznego i miał zamiłowanie do konkretności. Jego wiersze są zbudowane ze scenek, które mogły wydarzyć się w rzeczywistości. Jednocześnie wychodzą poza czysty realizm, czerpiąc ze świata snu i osobistych przeżyć wewnętrznych.

Prosta, pełna spokoju wiara księdza Jana była znakiem bezpośredniej relacji z Bogiem. W postawie podmiotu lirycznego wierszy Twardowskiego można odnaleźć elementy

franciszkanizmu, przyroda zajmuje w nich bowiem bardzo ważne miejsce. Wyrastająca z osobistych doświadczeń kapłańskich poezja jest niezwykle lirycznym wyznaniem wiary i jednocześnie zaproszeniem do dziecięcej ufności.

Friedrich Lissmann, *Dwa ptaki w górskim krajobrazie*, 1912

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

((Zofia Mocarska-Tycowa

Wiersze – jak ksiądz – dla wszystkich. O poezji ks. Jana Twardowskiego

Z wiary we wcielenie wynika również szczególny sposób widzenia przyrody, obecny w wierszach Twardowskiego, najczęściej podkreślany przez krytykę, jako indywidualny rys tej poezji, określany również mianem franciszkanizmu. Świat jego poezji wypełnia pulsująca życiem przyroda. Ale co osobliwe – oto żadne z tych licznych stworzeń: zwierząt, płazów, ptaków, owadów, roślin – nie pojawia się jako przedstawiciel gatunku, lecz jest sobą, konkretnym egzemplarzem – tą jedyną mrówką, biedronką, czapłą, psem, koniczyną, grabem, przepiórką... Każde z nich daje się osobno rozpoznać, bo ma jakiś „tożsamościowy” znak szczególny. Ksiądz-poeta krząta się wśród nich i pojedynczo je dostrzega, potwierdza wzrokiem ich niepowtarzalne, jedyne istnienie; bo

miłujące oko zatrzymuje się na jednostce, miłość jest zawsze imienna, ma swój konkretny obiekt, nie może być miłością w ogóle (np. taką pomyłką jest mówienie o miłości do całego stworzenia, do ludzkości). Wcielenie było skutkiem i dziełem Bożej miłości i dlatego też miłość jest ogarnianiem pojedynczego istnienia w jego jedyności, w jego cielesnej niepowtarzalności. Odnosi się to do człowieka, jak i do mieszkańców świata przyrody.

Ten bogaty świat przyrody posiada w poezji ks. Twardowskiego pewną, bardzo istotną, właściwość. W świecie tym mianowicie wszyscy jego mieszkańcy są sobą [...]; ten świat jest uporządkowany i pozostaje wiernie w jedno z Stwórcą [...] – i tylko człowiek – mówi poeta – pogubił się Bogu. Dlatego też ten świat przyrody może być dla człowieka nauczycielem, przywracać poczucie ładu i wartości, odsłaniać sens, wyzwalać z zamętu, pomóc odnajdywać zagubione granice i drogi, podprowadzać ku Stwórcy. Każdy z mieszkańców tego świata niesie jakieś – sobie tylko właściwe – objawienie urody i znaczenia, ale je można dostrzec jedynie przez „zatrzymujące się”, szczegółowe widzenie – kontemplację tego fenomenu.

Źródło: Zofia Mocarska-Tycowa, *Wiersze – jak książd – dla wszystkich. O poezji ks. Jana Twardowskiego*, „Kwartalnik Artystyczny” 1998, nr 3 (19), s. 33–34.

Słownik

aforyzm

(gr. *aphorismós*) – maksyma, sentencja

franciszkanizm

postawa religijno-światopoglądowa i oparty na niej kierunek literacki XX w., zapoczątkowany w okresie Młodej Polski, wyodrębniony i nazwany przez badaczy po II wojnie światowej, odwoływał się do postaci i legendy św. Franciszka z Asyżu oraz do ideałów ewangelicznego ubóstwa i pokory, które ten święty uosabiał; wyrażał się zazwyczaj w postawie radosnej aprobaty natury i prostego człowieka

paradoks

(gr. *parádoxos* – nieoczekiwany, nieprawdopodobny, zadziwiający) – zdanie wewnętrznie sprzeczne lub sytuacja, w której współistnieją dwa wykluczające się fakty

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z pierwszą częścią wykładu ekspertki Katarzyny Długołęckiej i rozwiąż zagadki.

Ważne: obejrzyj film tylko do momentu 00:52.

Polecenie 2

Scharakteryzuj Boga, którego widzi podmiot liryczny wierszy Jana Twardowskiego, patrząc na świat przyrody.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DTurVDOJb>

Film pod tytułem Przyroda u księdza Jana Twardowskiego.

Polecenie 3

Zinterpretuj zdanie, które pojawiło się w wykładzie: „Patrzenie na przyrodę jest w wierszach księdza Twardowskiego dialogiem człowieka z poczuciem humoru z Bogiem mającym poczucie humoru”. Nie cytuj.

Polecenie 4

Zastanów się, która z trzech nauk płynących z poezji Jana Twardowskiego: nauka radości, pokory czy prostoty jest najważniejsza we współczesnym świecie. Czy któraś z nich jest według ciebie niepotrzebna? Sformułuj odpowiedź pisemną w 10 zdaniach.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Spośród podanych zdań dotyczących utworu *Z pliszką siwą* wybierz prawdziwe.

- ☐ Wiersz *Z pliszką siwą* to sonet.
- ☐ Pierwszy wers jest oparty na paradoksie.
- ☐ Nie zastosowano w nim znaków interpunkcyjnych, więc jest to wiersz biały.
- ☐ W utworze pojawiają się liczne odwołania do Biblii.

Ćwiczenie 2

Oceń prawdziwość twierdzeń dotyczących wiersza *Z pliszką siwą*. Zaznacz w tabeli prawdę lub fałsz.

Zdanie	Prawda	Fałsz
Podmiot liryczny wypowiada się w imieniu jakiejś zbiorowości.	☐	☐
Podmiot liryczny ukrywa się za jakąś zbiorowością.	☐	☐
Podmiot liryczny mówi o prawdach uniwersalnych, może się więc wypowiadać w imieniu nawet wszystkich ludzi.	☐	☐
To, w jakiej liczbie wypowiada się podmiot liryczny, nie ma znaczenia dla wymowy utworu.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Sytuacja liryczna w wierszu *Z pliszką siwą* zbudowana jest wokół różnych kręgów tematycznych, np.: miłości, czasu, pamięci. Wstaw do tabeli cytaty, w których pojawia się odwołanie do każdego z nich.

miłość, czas, pamięć

Pojęcie	Cytat
miłość	
czas	
pamięć	

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, dlaczego według podmiotu lirycznego śmierć jest potrzebna miłości. Swoją odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, jak rozumiesz następujący fragment wiersza:

((Boga się nie udowadnia
Boga się poznaje
po tym że serce pęka i świat nie ustaje.

Zapoznaj się z wierszem *Zaufałem drodze* oraz wróć do innych wierszy zamieszczonych w lekcji. Wyjaśnij znaczenie podanych frazeologizmów i określ ich funkcję w kontekście konkretnego wiersza.

((Ksiądz Jan Twardowski

Zaufałem drodze. Wiersze zebrane 1932–2006

Zaufałem drodze
wąskiej
takiej na łeb na szyję
z dziurami po kolana
takiej nie w porę
jak w listopadzie
spóźnione buraki
i wyszedłem na łękę
stała święta Agnieszka
– Nareszcie – powiedziała
– Martwiłam się już
że poszedłeś inaczej
prościej
po asfalcie
autostradą do nieba – z nagrodą od ministra
i że cię diabli wzięli

Źródło: Ksiądz Jan Twardowski, *Zaufałem drodze. Wiersze zebrane 1932–2006*, Warszawa 2004.

serce pęka

Znaczenie

Funkcja

zadzierać nosa

Znaczenie

Funkcja

na łeb na szyję

Znaczenie

Funkcja

autostrada do nieba

Znaczenie

Funkcja

diabli wzięli

Znaczenie

Funkcja

Zapoznaj się z dwoma fragmentami wypowiedzi odnoszącymi się do twórczości Jana Twardowskiego. Wybierz ten, który twoim zdaniem lepiej koresponduje z charakterem jego poezji. Uzasadnij swój wybór.

((Stanisław Cieślak

Bóg, święci i świętość w poezji Jana Twardowskiego

Wczytywanie się w księgę stworzeń daje do myślenia, pozwala uwierzyć w siebie większego od siebie oraz – **paradoksalnie** – uczy pokory. Mogą wiele nauczyć drzewa niewierzące, ptaki nie uczące się religii, pies rzadko chodzący do kościoła, owady nie znające ewangelii, biały kminek, gwiazdy, góry, polne kamienie, konwalie. Imponują posłuszeństwem, są po franciszkańsku ubogie, aczkolwiek nie znają franciszkanów. Wszystkie – dopowiedzmy to – są znakami prowadzącymi do swego Stwórcy, są zatem **hierofaniami** Bożej **transcendencji**. Dzieło stworzenia Bożego jest celowe i konieczne, jest wyrazem twórczej radości Boga, jest Jego uśmiechem. Ten uśmiech jeszcze trwa, jest niedokończony. Człowiek w nim żyje, odbywa w nim swoją podróż do najwyższego Sensu, poza którym nie ma żadnego innego.

Źródło: Stanisław Cieślak, *Bóg, święci i świętość w poezji Jana Twardowskiego*, „Prace Polonistyczne” 1996, nr 51, s. 214.

((Mariusz Kubik

Ksiądz Jan Twardowski – poeta świętego luzu

Twardowski jest więc zwolennikiem zmysłowej obserwacji rzeczywistości, skłania się ku naocznemu, nie podręcznikowemu oglądowi zjawisk. Ta ważna cecha poetyckiego myślenia przekłada się na pogląd pisarza, dotyczący spraw religii i wiary. Autentyczność,

wewnętrzność przeżycia, brak instytucjonalnego, dogmatycznego podejścia do Kościoła i nieufność wobec statycznych w swej istocie pisanych prawideł wiary nakaże Twardowskiemu poznawać Tajemnicę poprzez widzialne i namacalne przejawy jej istnienia. W wierszu *Świat*: zawarte jest wyjaśnienie tego sposobu postrzegania, ale i przestroga, by w kontaktach z Bogiem pozostać „niezauważonym”, nabrać swoistej przezroczystości, być „jak tęcza, co sobą nie zajmuje miejsca”.

Źródło: Mariusz Kubik, *Ksiądz Jan Twardowski – poeta świętego luzu*, „Gazeta Uniwersytecka UŚ”, dostępny w internecie: <https://gazeta.us.edu.pl/node/189111> [dostęp 10.06.2021 r.].

Ćwiczenie 8

Filozofia franciszkańska jest bliska widzeniu świata Jana Twardowskiego. Czy według ciebie we współczesnej rzeczywistości jest dla niej miejsce? Sformułuj trzy argumenty do dyskusji na ten temat.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Przyroda w poezji J. Twardowskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- interpretuje wybrane wiersze Jana Twardowskiego,
- na podstawie wykładu eksperki wyjaśnia, jakie nauki płyną z poezji Twardowskiego,
- wskazuje elementy filozofii franciszkańskiej w utworach Jana Twardowskiego,
- poznaje wybrane fakty z biografii księdza-poety.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: nauczyciel stawia pytania: czy świat przyrody jest dla ludzi wierzących dowodem na istnienie Boga? Jakie wartości mogą odnaleźć w tym świecie ludzie niewierzący? Jak postrzega naturę Jan Twardowski? Uczniowie wypowiadają się swobodnie. Nauczyciel dba o to, by rozmowa miała przyjazny ton i by uczniowie szanowali nawzajem swoje poglądy.

Faza realizacyjna:

1. Właściwa część lekcji rozpoczyna się od odtworzenia przez nauczyciela początku wykładu ekspertki (do 00:52). Uczniowie słuchają zagadek i próbują je rozwiązać. Później uczniowie słuchają dalszej części wykładu i wykonują w parach polecenie 2 i ćwiczenie 1 z tej sekcji. Po upływie wyznaczonego czasu nauczyciel prosi, by wskazane osoby przedstawiły odpowiedzi. Pozostali uczniowie mogą je uzupełnić, a nauczyciel ocenia zaangażowanie uczniów.
2. W drugiej części tej fazy lekcji uczniowie wspólnie rozwiązują ćwiczenia związane z interpretacją wierszy Jana Twardowskiego. Wskazane przez prowadzącego osoby odczytują polecenia z ćwiczeń: 1-6. Uczniowie dyskutują, ustalając odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Podsumowaniem zajęć będzie ustalenie odpowiedzi na pytanie zawarte w ćw. 8. Uczniowie indywidualnie przygotowują po trzy argumenty do dyskusji na temat filozofii franciszkańskiej w poezji Twardowskiego i ewentualnego miejsca dla niej w świecie współczesnym.
Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Ćwiczenie 2 z sekcji „Film”.

Materiały pomocnicze:

- Mariusz Kubik, *Ksiądz Jan Twardowski – poeta świętego luzu*, „Gazeta Uniwersytecka UŚ” 2000/6.
- Stanisław Cieślak, *Bóg, święci i świętość w poezji Jana Twardowskiego*, „Prace Polonistyczne” 1996/51.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Film” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.